

5. Ситковская О. Д. Новые направления судебно-психологической экспертизы : справочное пособие / О. Д. Ситковская, Л. П. Конышева, М. М. Коченов. – М. : ООО Юрлитинформ, 2000. – 160 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України прийнятий Верховною Радою України від 13.04. 2012 №4651-VI. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Вакулик Ольга Олексіївна,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТАКТИКА ДОПИТУ ДИТИНИ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Часто для отримання доказів та встановлення істини у кримінальному провадженні, дитині необхідно пройти процедуру допиту, яка повинна бути проведена в таких умовах, що не порушують її права.

Варто зазначити, що під терміном «допит», як правило розуміється слідча (розшукова) дія за участю малолітньої або неповнолітньої особи в рамках кримінального провадження у результаті якого, дитина дає показання, що фіксуються у протоколі допиту.

Разом з тим, сама організація допиту має відбуватися з урахуванням вікових та психофізіологічних особливостей дитини відповідного віку, процес має бути дружнім до дитини. Робота з неповнолітніми завжди характеризувалася особливою складністю, адже через несформовану психіку діти не завжди розуміють усього, що з ними відбувається, а іноді, взагалі важко розраховувати на їх правдиві показання.

Фактично, з точки зору психології, допит для дитини є стресогенною подією і полягає у відтворенні ситуації та розповіді про негативні події, що з нею відбулися. Саме тому, проведення допиту, вимагає від слідчого високої майстерності й професіоналізму та потребує знань не тільки криміналістичної тактики, а й дитячої психології, логіки, педагогіки тощо.

В свою чергу, є дуже важливою належна організація, кваліфіковане проведення та фіксація допиту дитини.

Кримінальне процесуальне законодавство України у ст. 226 передбачає особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи, які зумовлені їх віковими та психофізіологічними характеристиками [1]. При проведенні даної процесуальної дії слідчий зобов'язаний дотримуватись вимог щодо опитування дитини, передбачених у Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (далі Ланцаротська Конвенція), яка є одним з ключових міжнародних документів ратифікованих Верховною Радою України, а отже є частиною законодавства України [2].

Це один з документів, у якому найбільш докладно визначаються вимоги до допиту дитини – свідка чи жертви злочинних посягань. Так, Ланцаротська Конвенція визначає особливості допиту/опитування дитини у справах сексуального насильства та сексуальної експлуатації дитини. Водночас, особливості, що визначає Конвенція, будуть доречними до допиту дитини незалежно від виду злочину чи її процесуального статусу у кримінальному провадженні, оскільки дають можливість для дитини відчувати себе у безпеці, що у свою чергу впливає на повноту показань, які вона дає.

Отже, якщо метою є отримання повних і правдивих показань дитини, у будь-якому провадженні за її участю, організація проведення допиту має відбуватися з урахуванням положень, що визначені у ст. 35 «Опитування дитини» Ланцаротської Конвенції [2]:

а) Проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам.

Затримка, у таких випадках відіграє вагомий роль, оскільки в силуплину часу, та захисних механізмів психіки, дитина може витіснити деталі того, що відбулося і це ускладнить збір інформації, а також на дитину можуть чинити вплив і в подальшому вона може спростувати надану першу інформацію. Таким чином, чим молодшою є дитина, тим коротшим має бути проміжок часу, що віддаляє допит від події яка є предметом доказування у кримінальному провадженні.

б) Проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, повинно відбуватися у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні.

Дана вимога є актуальною, оскільки наявність безпечного та обладнаного приміщення мінімізує у дитини почуття небезпеки та не допускає повторної травматизації психіки. Такі умови конфіденційності, що відповідають потребам почуватися у фізичній та психічній безпеці, дають можливість дитині сконцентруватися на показаннях. Тому, допит краще всього проводити у спеціально облаштованій «Зеленій кімнаті», де обстановка є безпечною для дитини і допомагає їй відчувати домашню атмосферу, яка сприяє довірливому спілкуванню з дорослими.

У випадках неможливості проведення допиту в такій кімнаті, він повинен бути організований у іншому приміщенні при дотриманні певних вимог: у цьому місці не повинно відбуватися жодних інших дій, туди не повинні заходити будь-які сторонні особи і воно повинно бути облаштоване для роботи з дитиною (дружня, світла і безпечна обстановка, наявність олівців, фломастерів, паперу та іграшок, які можна використовувати для збору інформації у дитини).

с) проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей.

Дійсно, розуміння особою, що проводить допит психологічних особливостей дитини, природи її реакцій та поведінки у цілому в разі підвищує ефективність допиту. Тому, окрім юридичних знань, особі, яка

проводить допит, вкрай важливо володіти знаннями з психології, техніки опитування дітей та педагогіки. На жаль, як показує практика, більшість спеціалістів, вважають, що психолога залучають на допит для того, щоб пояснювати дитині запитання слідчого, а не допомагати їй.

д) Проведення усіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно.

У разі необхідності проведення більш одного допиту, вони повинні бути проведені переважно однією й тією ж особою, з метою забезпечення узгодженості підходів до інтересів дитини. У ситуації, коли допит проводять різні особи, дитина може довіритися одній, більше ніж іншій, так само інформація може губитися у процесі передачі її від однієї особи до іншої, а це може значного ускладнити процес збору доказової інформації у справі.

е) Якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження.

Численні опитування дитини можуть привести до її ретравматизації, тобто, дитина повторно переживає події, що завдали їй травму, а це не тільки негативно впливає на стан дитини, а відповідно і на встановлення інформації у справі. Також варто скоротити кількість допитів, оскільки за час між ними, на дитину можуть чинити вплив і вона може змінювати показання піддаючись тиску важливих для неї осіб (батьків або інших близьких рідних).

ф) Можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше.

Більшість протиправних дій щодо дитини вчиняються з боку рідних людей, при цьому один з батьків, який є законним представником дитини може вчиняти насильство щодо неї, а другий – замовчує і не вчиняє жодних дій на захист дитини. У таких ситуаціях, безумовно, для процесу необхідно призначити законним представником іншу дорослу особу, якій дитина довіряє, і в присутності якої дасть повні і правдиві показання, адже рівень довіри між дитиною і представником, який її супроводжує, напряму впливає на результат допиту.

Країни, які ратифікували Конвенцію, мають вживати законодавчі та інші заходи, що дають можливість запису на відеоплівку опитування жертви або, де це доцільно, свідка дитини, та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді згідно з нормами її внутрішнього законодавства [2].

На сьогодні законодавство України передбачає таку відеофіксацію слідчих (розшукових) дій у ст. 224 КПК України, але вона не являється обов'язковою нормою [1].

Отже, частина з наведених позицій має своє втілення у Кримінальному процесуальному кодексі України, а частина, на жаль, має своє відображення тільки у Конвенції. Однак, Конвенція Ради

Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, що ратифікована Верховною Радою України має вищу юридичну силу і визначає чіткі норми для обов'язкового застосування при організації та проведенні допиту дитини у кримінальних провадженнях на території України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print>.

2. Конвенція ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 р., CETS № 201. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_927.

Ващук Олеся Петрівна,

професор кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПРИЙОМИ ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Пошук інформації в мережі Інтернет здійснює кожен користувач мережі, формуючи власні пошукові запити необхідних даних. Фаховий пошук в мережі Інтернет суттєво спрощує процес пошуку інформації, а от коли з'являються шпальта невідповідних посилань користувач, зазвичай, витрачає набагато більше часу на її опрацювання. Час – це найдорожчий людський ресурс. Тому значення швидкості, знаходження потрібного серед великого об'єму інформації в мережі Інтернет, з кожним днем зростає. Не оминули ці труднощі як криміналіста-теоретика, так і криміналіста-практика.

Дієві прийоми пошуку інформації в мережі Інтернет ґрунтуються на технічних і технологічних можливостях самої мережі. Криміналіст повинен володіти знаннями цих можливостей й вміти ними користуватися, намагатися збільшувати кількість знайдених (необхідних) даних з одночасним зменшенням часу на пошук та обробку даних.

Наразі ключовими прийомами для більш точного пошуку інформації в мережі Інтернет є такі:

1. Зміна пошукових систем за одним і тим саме запитом. Існуючі пошукові системи сортують понад 700 мільйонів сайтів, прилаштовуючи їх під звичний контент того, хто формує запит. Не існує ідеальної пошукової системи, кожен з наявних має певний перелік сліпих плям і обмежень (Google (різноманітні результати пошуку, невелика кількість сторінок), Bing (заповнення зі звуженим пошуком для